

NAKİBOĞLU VAKFINA AİT BİR KADI SİCİLİ KAYDI

Nakiboğlu Vakfı mütevelli si **Hacı İbrahim Efendi**, 17 Safer 1318/1900 tarihinde mahkemeye müracaatla;

“Konya’da **Pürçüklü Mahallesi** kurbünde kâin bir bab Sıbyan mektebi murur-u zaman ile mütevelli-i sabıklar zamanında bil-küllüyye münhedim olarak arsa halinde kılındığına ve mektebi mezkur çarşı ittisalinde olup yakınında **Hamidiye** ve **Akif Paşa Mektepleri** bulunduğu vechile arsa-i mezkure üzerine mektep inşası halinde talebe cem’ edemeyerek istifade olamayacağı ve zaten evvelki mektep mahalli bir dersane istiab edebilemeyecek derecede olup bu da katiyen ihtiyacat ve terakkiyatı zamanı ile münasip bulunmamasına binaen yine vakfı mezkur arsasından olup civarında bulunan atfalından

M. Ali UZ

devamına müsait bulunan ve **Sulu Konak** tabir edilip garp ve cenup cihetleri vakfı mezkur arsası şark ciheti **Bahçıvanzade Süleyman Efendi** bahçesi ve şimali tarik-i amm ile mahdud bulunan arsa üzerine yeniden bir mekteb-i ipdidai inşası daha ziyade istifade-i mucib olacağı

meclis-i me’arifce karara alınmış ve karar-ı mezkur meclis idare-i vilayetten daha tensib kılınmış ve fi el-hakika eski mektep biri çarşı ittisalinde olup ancak dersane isti’ab edilecek mertebede olmadığına ve bu mektep arsası üzerine vakf-ı mezkur galesinden vakf-ı mezkur için iki bab mağaza inşası ve mezkur vakfın salifizikr Sulu Konak tabir olunan arsa-i mevkufesi üzerine vakfı mezkur galesinden ihtiyacatı zamane muvafık yeniden mektep-i ipdidai inşası vakfı mezkur hakkında enfa’ ve aslah olup

İstanbul Caddesi’nde Akif Paşa Mektebi.

*vakfı mezkurde ise inşa-
ya müsait olduğun-
dan ve gerçi ol-babtaki
vakfiyede vakfın tebdil
ve tağyiri mütevelliyeye
tafviz olmamış ise de sü-
vari meşruha dairesinde
mu'amele icrası her hal-
de vakfı mezkur hakkın-
da haber mumza olmak-
la ol-vechile eski mektep
arsası üzerine gale-i va-
kıfdan vakfı mezkure
akar olmak üzere iki bab
mağaza inşasına ve mezkur vakf
arsa üzerine dahi yine gale-i vakıf-
dan vakfı mezkur için yeniden mecli-
si mearifin kararı vechile beş oda ve
bir mabeyni havi iptidai mektebi in-
şasına izni şerif'i tasını talep ederim”
diyor⁽¹⁾.*

Bu kayıтта önemli hususlar ya-
nında bazı izaha muhtaç noktalar
da bulunmaktadır. **“Pürçüklü**

Sarı Ali Efendi (Ali Avni Uz)
(1874-1943)

Mahallesi⁽²⁾ kurbunda”
dediği, o zamanlar İstan-
bul Caddesi'nde Na-
kiboğlu Çarşısı'nın bu-
lunduğu yer, **Esenli/
Esenli Mahallesi**'ne
dahildir. Cumhuriyet
döneminde Esenli Ma-
hallesi kaldırılarak bölge
tamamen Pürçüklü Ma-
hallesi'ne dahil edilmiş-
tir. Yaptığımız araştır-
maya göre mektep arsa-
sı da adı geçen çarşının

arka sokağındadır. Verilen izin
gereğince mektep arsası üzerine
iki mağaza inşa edilmiştir. Yakı-
nında bulunduğu belirtilen **Akif
Paşa Mektebi**, İstanbul Caddesi
üzerindeki **Taş Mektep** adıyla da
anılan mekteptir. Hamidiye Mekte-
bi dediği mektep de dedem **Ali
Avni (Uz) Bey**'in⁽³⁾ (1874-1943)

(1) Konya Şerriye Sicilleri, Defter 132, s. 3376.

(2) Mehmet Ali UZ, 'Pürçüklü / Pürçekli Mahallesi',
Konya Ansiklopedisi, C.9, s. 212,213.

(3) Mehmet Ali UZ, 'Uz, Ali Avni', Konya Ansiklopedisi,
C. 9, s. 27,28.

Sulu Konak yerine yapılan Nakiboğlu İlkokulu.

1900'lü yılların başında faaliyette olan hususi (özel) iptidai ve rüştiye mektebidir. Sulu Konak diye tabir edilen yer ise Nakiboğlu Camii çevresindedir. Yapılması istenen mektep bu konak arsası üzerine inşa edilmiştir. Zamanla bu okul da yıkılmış ve yerine günümüze kadar gelen **Nakipoğlu İlkokulu** inşa edilmiştir.

Maalesef Konya'da pek çok mahalle mektebinin yeri bilinmemektedir. Bu kayıttan mahalle mekteplerinden birinin Nakipoğlu Çarşısı'nın arkasındaki sokakta olduğunu öğreniyoruz.

Ali Avni Bey (1874-1943), Hacı Kullukzade Mehmet Ağa'nın oğludur. Konya'da dönemin tanınmış eğitimcilerindedir. Öğretmen okulu ve medrese tahsillidir. 1900'lü yılların başında **Füyûzat-ı Hamidiye** adıyla anılan özel İptidai ve Rüştiye Okulunu açmış ve buranın müdürlüğünde bulunmuştur. Bundan başka Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Isparta ve Konya'da ilköğretim müfettişliklerinde ve Konya'nın pek çok okulunda müdürlüklerde görev yaptı. 1943 yılında vefat etti. Üçler Kabristanı'nda metfundur⁽⁴⁾.

Dedem bilgili ve son derece de zeki bir insandı. Bir olay onun ne kadar zeki bir insan olduğunu gösterir. Annem Hikmet (Uz) Hanım (1332-26.05.1988), Topraklık İlkokulu'nda okurken, dedem bu okulu teftişe gitmiş. Annemin muallimi anneme bir şiir okumuş. Aradan yıllar geçmiş. Annem ile babam Halil Uz (1318-26.11.1980) evlenmişler. Annem ertesi günü el öpmek için dedemin

(4) Mehmet Ali UZ, Ereğlililer Müsevvit Mustafa Efendi, Nuzumlalı Ahmet Hamdi Efendi, Sarı Ali Efendi Çocukları ve Torunları, Konya 2002, s. 29-30.

Hikmet (UZ) Hanım'a ait 2.5.1929 tarihli Millet Mektebi Şehadetnamesi.

odasına girmiş. Elini öptükten sonra dedem annemin yüzüne bakıp: "Sen falan zaman, falan okulda, falan şiiri okuyan kız değil misin?" demiş. Dedem bu kadar hafızası güçlü ve zeki bir insandı. İbrahim Hakkı Konyalı, Konya Tarihi'nde Akif Paşa Mektebi'ni anlatırken Füyûzât-ı Hamidiye Mektebi'nden ve dedemden bahseder⁽⁵⁾. Ayrıca Konya Salnameleri de Füyûzât-ı Hamidiye Mektebi hocalarının listesini verir.

Burada önemli bir husus Füyûzât-ı Hamidiye İptidaiye ve Rüştiyesinin özel okul oluşudur. Cumhuriyet Döneminde özel okulların açılışı için bir 60-70 yıl beklemek gerekmiştir. Bu şeriye sicilindeki kayıt bana bunları hatırlattı.

(5) İbrahim Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, s. 963.

ŞERİYE SİCİLLERİNE GÖRE KONYA'DAKİ TARİHİ KÖŞK, KONAK VE SARAYLAR

GİRİŞ

Konya tarihî ve kadim bir şehirdir. Önce Anadolu Selçuklu Devletine sonra da Karamanoğlu'na başkentlik etmiştir. Büyük gelişme gösterdiği Selçuklu Dönemi özellikle XIII. asır Konya'nın her yönden zirvede olduğu bir dö-

nemdir.⁽¹⁾

Konyalı'nın da belirttiği gibi Anadolu Selçuklu ve Karamanoğlu devletleri payitahtlarını cami, mescit, medrese, kervansaray yanında saray, köşk ve konaklarla da süslerdi.⁽²⁾

Mutlaka bu dönemlere ait sultanlar, devlet adamları ve zamanın zenginleri tarafından yapılmış pek çok konak ve saray vardı. Sarayların bir kısmı da şehzadelerin valiliği zamanında yapılmıştı. Konya'nın içinde ve bağlarında bulunan saray, köşk ve konaklar muhtelif zamanlarda saltanat kavgalarında ve düşman kuvvetlerinin şehri istilasında tahribe uğramıştır. Bu tahribattan bağ çubukları bile nasibini almıştır.

Bu tarihi yapılardan sadece **II. Kılıçaslan Köşkü** ve **Kubatabat Sarayı** gibi çok az saray, köşk ve konak kalıntısı günümüze intikal etti.

İkinci Kılıçaslan diğer adıyla Âlaeddin Köşkü tamir ettirilerek ayakta kalması sağlanabildi. Bir takım ihanet ve ihmallerle sarayın sadece bir duvarı günümüze gelebildi.

Evliya Çelebi'nin Konya'ya

II. Kılıçaslan Köşkü'nün 20. yüzyılın başlarındaki görünümü.

(1) Mükrimin Halil Yinanç, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, Ankara 2006, s.7.

(2) İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya 1964, s.185.

geldiği dönemde Konya’da 340 saray bulunuyordu. Bu kadar saray ne oldu?

Bu güne kadar Konya sarayları ile ilgili ciddi bir araştırma yapılmadı. Biz şeriye sicilleri üzerinde yaptığımız araştırmalar sırasında şeriye sicillerinde

Konya mahallelerinde çeşitli sebeplerle konak ve saraylardan bahsedildiğini gördük. Bu bizi ümitlendirdi. Bu sarayların hangi mahallelerde olduğunu tespit etmenin çok faydalı olacağını düşündük. Mahallelerde saray yerlerini tespit ettikçe vermeye çalışacağız.

Konya Beyşehir’de Kubatabat Sarayı kalıntısı.

KONYA MAHALLELERİNDE TESPİT EDİLEN KÖŞK, KONAK VE SARAYLAR

HELVACI MEHMET AĞA SARAYI

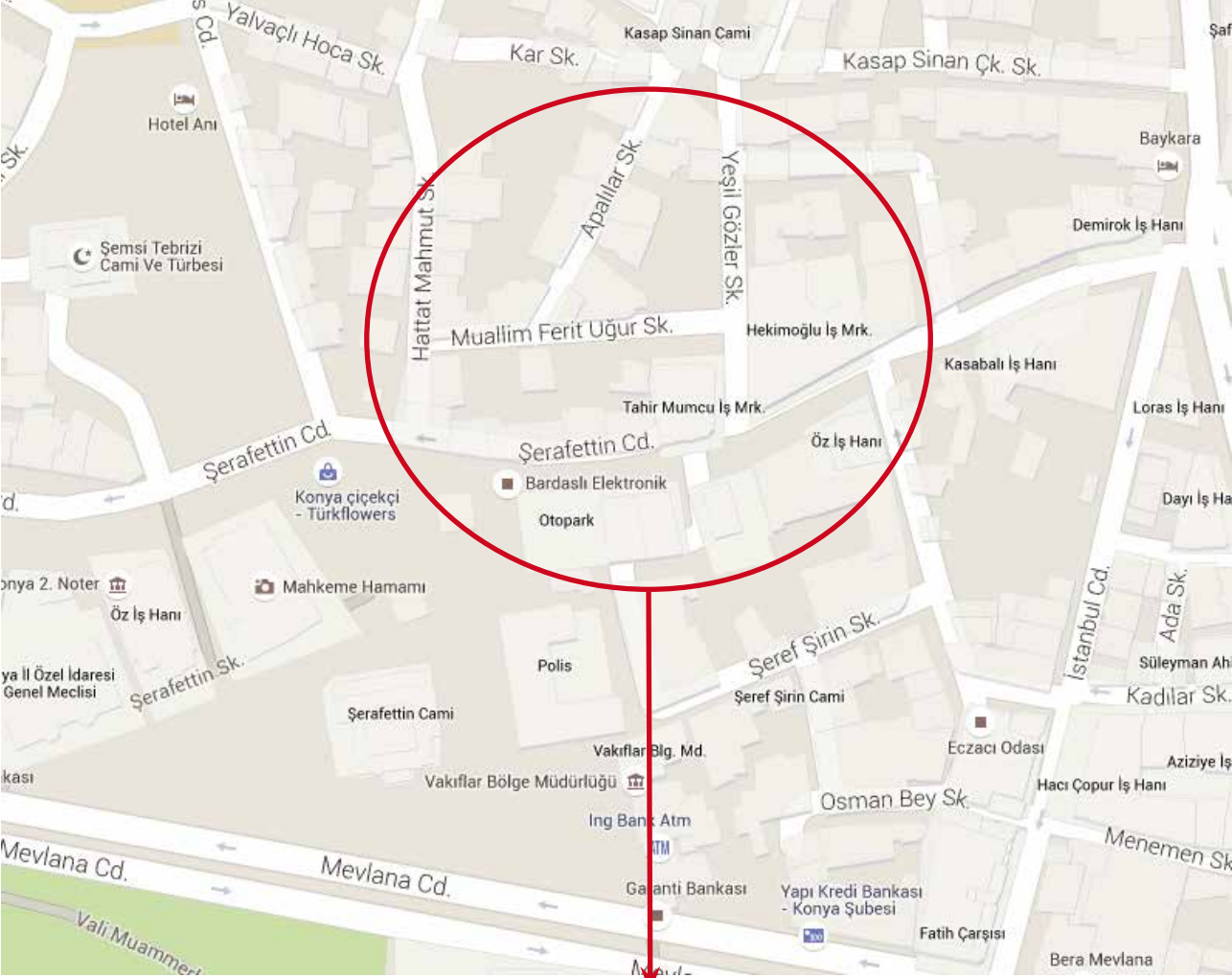
Devle Mahallesi⁽¹⁾, Dış Kale surları içerisinde yer alan tarihi mahallelerimizden birisidir. Sözlükte “devle: devlet” anlamına gelmektedir. Mahallenin adı saray mensubu ve Devlet Hatun unvanını taşıyan hanım sultanlardan veya devlet adamlarından birinin adından gelmiş olmalıdır.

Aslında Devle Mahallesi bölgede küçük mahallelerden birisi olmasına rağmen şeriye sicillerinde bu bölgede üç konağın bulunması dikkat çekicidir.

Bunlardan birisi Helvacı Mehmet Ağa Sarayı’dır. Bu tespit şeriye sicillerinde bir mülk satışı dolayısıyla yapılmıştır. Satılan mülkün bir tarafında Helvacı Mehmet Ağa Sarayı bulunmaktadır.⁽²⁾

(1) M. Ali Uz “Devle Mahallesi”, Konya Ansiklopedisi, C. 3, s.85, 86.

(2) KŞS, (İzzet Sak), Konya 2007, s.22.

Helvaci Mehmet Ağa Sarayı'nın bulunduğu Devle Mahallesi (Günümüzde Şems Mahallesi'ne dahil olmuştur).

PAŞA SARAYI

Devle Mahallesi'nden ikinci bir saray da Paşa Sarayı'dır. Bu saray mahallenin güneyinde olup Karaman Eyaleti Valisine aittir. Bu tespitle İsmihan Hatun adında bir hanımın Şerafettin Camii'ne yapmış olduğu bir mülk vakfından anlaşılmaktadır.⁽³⁾

Selçuk Es, Rasih Koyunoğlu'ndan naklen bu mahallenin hemen doğusunda bulunan Şerefsirin Mahallesi'nde bir Paşa Sarayı'ndan bahseder. Bu paşa sarayı gerçekten Devle Mahallesi'nde mi yoksa Şerefsirin Mahallesi'ndeki aynı konak mıdır çalış-

malarımız sırasında ortaya çıkacaktır.⁽⁴⁾

İHTİYARETTİN MAHALLESİ'NDE BİR KONAK

Bir konak da Konya Dış Suru'nun ortalarında ve güneyinde bulunan **İhtiyarettin Mahallesi**'⁽⁵⁾ndedir. Bu kayıt, Mustafa Çelebi'nin evini konak yapmaları için Hacı Nasrullah Mehmet ve Mustafa'ya satması ile ilgilidir.⁽⁶⁾

• Devam Edecek

(3) İzzet Sak, Kadı Sicilleri Işığında Konya'da Yapılan Vakıflar, Konya 2012, s. 18.

(4) Selçuk Es, Büyük Konya Ansiklopedisi, Arşiv.

(5) M. Ali Uz, "İhtiyarettin Mahallesi", C. 4, s. 327-328.

(6) KŞS, (İzzet Sak), Konya 2014, 11/s. 141.

TOPRAĞIN BEREKETİ

Halit GÜLER

Tabiat aşkının ve toprağın bereketinin bir özeti olan “Toprağın Bereketi” isimli kitabım, en az on senelik bir müshahede ve bir yazma çabasının ürünüdür. İşlenen konularda, bir benzerlik ve bir yakınlık yok gibi görünse de her başlık altında verilme ve kazandırılmak istenen ruh aynı. Kitapta yer alan konular, ilk bakışta önemsiz gibi düşünülse de aslında toplumumuza yakından ilgilendiren hayati ve gerekli meselelerdir. İnsanın bu konulara yaygın bir şekilde bakışı ve yaklaşımı; toprağın bereketini ya artırır veya azaltır. Bu kitap, toprağın değerinin bilinmesine, anlaşılmasına ve bereketinin artırılmasına birazcıkta olsa katkıda bulunursa ve dikkatlerin toprağa yönelmesine vesile olursa amacına ulaşmış sayılır.

Yaşadığımız dünyada bütün canlılığıyla şahit oluyoruz ve görüyoruz ki; topraksız hiçbir yer

yok ve hiçbir şey olmuyor. Toprak, sanki her şeyin kaynağı, her nimetin vericisi ve her şeyin besleyicisi. Bizim gördüğümüz ve çok yakın yaşadığımız olay: En başta insan topraktan geliyor ve yine toprağa dönüyor. Öyle anlaşılıyor ve biliniyor ki insan, her şeyini toprağa borçlu. Sanki bütün ihtiyaçları karşılayan ve gideren, bütün kusurları örten ve bütün çirkinlikleri gizleyen toprak. Dünyanın hakim maddesi, ana unsuru, temel dayanağı ve bütün canlıların gıda kaynağı yine toprak.

Bütün binalar ve canlılar güvenli bir şekilde toprağın üzerinde. Ormanlar, bütün haşmetiyle topraktan yükselir ve beslenir. Dağlar, sadakatle toprağı bekler ve korur. Sular, nimetleri yeşertmek için toprakta gizlenir. Nehirler, toprakta yer ve yol bulur, kıvrım kıvrım akar giderler. Medeniyetlerin temel taşı ve malzemesi madenler, topraktan elde

edilir. Dünyanın hareket ve seyir kaynağı petrol, topraktan fıskırır. Vasıtalar, güvenli bir şekilde toprağın üzerinde yer alır ve yürürler. Uçak bile gökyüzünde dolaşır ve hep yükseklerden yol alır, ama topraktan havalanır. Azgın sular, toprakla deniz ve derya olur ve zararsız hale gelir. Sayılamayacak ve aklın sınırlarına sığmayacak kadar çok sayıda ve çeşitte nimet, topraktan meydana gelir. Her şeyi toprak besler, yaşatır ve çoğaltır. Suda gemisiz, havada uçaksız gidemeyen insan, yalnız toprakta araçsız yaşar ve her tarafı dolaşır.

Toprağın bereketi anlatılmaz, saymakla bitmez ve sarf etmekle tükenmez; yeryüzünde çok gezenler onu görür, daha iyi bilir ve faydalanırlar.

Yukarıdaki dağınık bilgileri maddeleştirerek sistemli bir hale getirdiğimiz zaman yekûn teşkil eder ve yer tutar. İşte ben “Toprağın bereketi” isimli kitabımda değişik başlıklar altında bu maddelerde yer alacak konuları dile getirmeye çalıştım. Aslında bana göre zevkli ve dinlendirici bir çalışma oldu; faydalı ve bereketli, aynı zamanda renkli bir konuya parmak basmışım. Yazdıklarım bana heyecan verdi ve önemli bir

görevi yerine getirmiş olmanın huzurunu duydum; düşündükçe ve kalemimle tabiatla dolaştıkça ufkumu açtı ve zihnimi rahatlatı. Bazen toprak gibi genişçe serildim ve bereketlendim. Bazen dağlar gibi yükseldim ve moral buldum.. Bazen sular gibi şarıldadım ve çevremi şenlendiğini hissettim. Bazen engelleri aşarak yollar gibi uzandım. Bazen yeşil ve sığınak vadiler gibi uysallaştım. Bazen dalları her tarafı kaplayan, kurda kuşa barınak olan ve ev sahipliği yapan ormanlar gibi kimseyi korkutmadan ve ürkütmeden hışırdadım. Bazen toprağı uyandıran ve yeryüzüne alarm veren bulutlar gibi gürledim. Bazen hayat damarımız ve sıhhat kaynağımız güneş gibi parlamıştım. Bazen hayatımızı romantikleştiren ve çölde kervanlara yol gösteren ay gibi aydınlattım.

Yemyeşil ormanlardan ve ağaçlı tepelerden, kekik kokan bayırlardan zor da olsa kendimi alarak bütün bunları yazmaya ve sizlerle paylaşmaya karar verdim. Nihayet kendime gelerek ve tabiatın sarhoşluğundan kurtularak, zihnimi toparlayarak ve besmele çekerek “Toprağın Bereketi” isimli kitabı hazırlamayı ve

size ulaştırmayı uygun buldum. Ben yazarak ve iç âlemimde yaşerini kâğıda dökerek rahatladım, inşallah sizler de okuyarak ve benim iyi niyetli gayretimi hissederek rahatlırsınız.

Topraktan faydalanmak, nimetini çoğaltmak ve bereketini artırmak konusunda bize düşen görevleri de dile getirmeye çalıştım. Toprağı kirlletmeden, ürkütmeden, korkutmadan ve küstürmeden kullanmak lazım. Topraktan hakkını vererek bakımını tam ve zamanında yaparak, anladığı dille ve hoşlandığı usulle sırtını sıvazlayarak verim almaya çalışmak lazım.

Allah, dünya nimetleri içerisinde toprağın önemine ve lüzumuna dikkat çekmek için insanı topraktan yaratmış ve toprakla akraba kılmıştır. Dünya varlıkları içerisinde bize en yakın olan, müşfik davranan, hayat kaynaklarımızı varlığında taşıyan ve bizim kahrımızı çeken topraktır. Toprağı istediğimiz şekli veririz, dilediğimiz şekilde vasıtalı vasıtasız üzerinde dolaşırız, eker dikeriz, akrabalık hatırına bize hiç itiraz etmez ve güçlük göstermez. Toprağı ne ekersen onu biçersin.

Allah bizi topraktan yaratmakla kalmamış, bir de bize ölen hemcinsimizin kabre, yani toprağı konusunu ve üzerine, insanlar tarafından toprak atılışını seyrettirmiştir. En üstün ve en güzel şekilde yaratılan insana ömrünün sonunda tertemiz toprak münasip görülmüştür. Bize bu kadar yakın olan, emeğimizin karşılığını eksiksiz veren ve alın terimizi damla damla kabul eden toprağı tepeden bakmayalım.

“Toprağın Bereketi” isimli bu kitapta toprağın dini yönünden ve kutsiyetinden bahsedecek değılim. Zaten toprağın böyle bir özelliğı de yok. Gerçi dünyanın en kutsal binası, Müslümanların kibleğâhı Kâbe, toprak üzerinde. Bu da toprağı mabet hükmünde kılan ve o dereceye yükselten ilâhî bir imtiyaz ve yaklaşımdır. Toprak temizdir, üzerine seccade edilsin diye yeryüzüne serilmiş geniş bir seccade gibidir. Toprak, geniş kubbesiyle yeryüzünün en büyük ve en muhteşem mabedinin zeminidir.

İnsanların toprakla ilişkisi daha çok maddi çıkar ve menfaate dayanmaktadır. Yalnız maneviyatsız toprağı yaklaşımlar pek hayırlı ve yararlı neticeler ver-

mez. Bunu da unutmamak lazımdır. Şükür ve kanaatkârlık toprağın gıdasıdır. Menfaatimiz ve medeniyetimiz, dünya ve ahiret huzurumuz gereği toprakla iyi geçinmek ve toprağa değer vermek zorundayız. Benim söylemek istediklerimi bir Ahıska Türkünün şu kısa sözü ne kadar güzel özetliyor: *“Türkiye bize bir avuç toprak versin başka bir şey istemeyiz. Biz her şeyimizi o topraktan elde eder ve her türlü ihtiyacımızı karşıla ve geçimimizi sağlarız. Toprağın değerini ve hizmetini biliriz.”*

Bize birçok şey veren, yüzümüze daima serin serin gülen toprağa hor bakmayalım: verdiği nimetlerin değerini bilelim. Vatan denince her şeyden önce aklımıza toprak, o toprakta yatanlar, şehitlerimiz, ecdadın bıraktığı manevi değerler ve kutsal emanetler gelir. Ondan sonra toprağın üzerinde yer alan ve yükselen değerler gelir. Vatan denince akla; bayrak, günde beş defa oku-

nan ezan gelir. Vatan denince akla; savaşlar ve o savaşlarda kazanılan şanlı zaferler gelir.

Şok şükür bizim de maddi-manevi değerlerimizle şerefli bir vatanımız var. Hem o vatanların en yücesi ve en güzeli. Bu vatan toprakları üzerinde hür yaşayan, ırz ve namusuna sahip itibârlı ve şerefli bir milletimiz var. Bu değerleri kaybetmeden önce görmeliyiz, bilmeliyiz ve bütün gücümüzle sahip çıkmalıyız. Sen Türksün ben kürdüm, sen sünnisin ben aleviyim tartışmalarına ve kavgalarına son vermeliyiz ve vatanımızı kurban etmemeliyiz. Aksi takdirde bunun hesabını dünya ve ahirette kolay kolay veremeyiz. Gel yol yakın iken, fırsat kaçmamış iken aklımızı başımıza toplayalım. Bizi birbirimize düşürmek ve iç kavgalara sürüklemek isteyenlere ne olur fırsat vermeyelim. Aklımızın, inancımızın ve vicdanımızın sesine kulak verelim ve davetine uyalım.

KONYALI ALİ ZEKİ EFENDİ

Ahmet ÇELİK

1924-1925 yıllarında yayın hayatında olan ve Tahirü'l-Mevlevi'nin yönetiminde çıkan Mahfel dergisinin 48, 51, 55 ve 60. sayılarında Mısır'ın Kahire şehrinde bulunan ve İslam dünyasının ilk Üniversitelerinden olan Ezher Üniversitesini anlatan dört bölüm halinde yayınlanan makalelerin sonunda "**Ezher-i Şeriften Konyalı Ali Zeki**" imzası görülmektedir. Ezher-i Şerif Medresesinde okuduğu belirtilen bir Konyalının, İslam Dünyasının en köklü bir eğitim kurumu olan Ezher medresesini ve tarihini incelemesi dikkatimi çekti. Peki, kimdi bu Konyalı Ali Zeki Efendi?

Onu, Ali Ulvi Kurucu (1920-2002), Mehmet Eminoglu (1932-2011), Mustafa Runyun (1917-1988) gibi Konyalılarla, Ahmet Muhtar Büyükçınar (1920-2013), Prof. Dr. Ali Özek (1932) ve Dr. Nurettin Boyacılar (1934) gibi Mısır Ezher Üniversitesi'nde okuyan Türk öğrencilerinin yazmış ya da anlatmış olduğu hatıralarında görüyoruz.

Bunların anlattıklarına göre **Konyalı Ali Zeki Efendi**, Osmanlı devletinin tarih sahnesinden çekilmesinden sonra Mısır'a hicret eden ve her biri kendi alanında birer kutup olan ulemeden (Tokatlı) **Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi** (1869-1954),

Ali Zeki Efendi

Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi (1869-1954),

Ali Zeki Efendi 1954'lerde Ezherde Türk öğrencilerle.

(Düzceli) **Muhammed Zahit el-Kevseri** (1879-1951), (Yozgatlı) **İhsan Efendi** ile birlikte Mısır'da yaşayan ve orada okuyan Türk öğrencilerine kol kanat geren dört önemli Osmanlı âliminden birisidir. (*Büyükçınar*, 2/53)

Mehmet Eminoglu, "*Miras kitaplarından birçoğunu ve Kamus el-Muhit kitabının hafızıydı.*" diye tanıttığı Konyalı Ali Zeki Efendi için 1952 yılında girdiği Ezher'de "*kendisinin velisi*" olduğu ifade etmektedir.

Ahmet Muhtar Büyükçınar, "*Hayatımın İbret Aynası*" adlı hatıratında Ali Zeki Efendi için: "*Hoca Efendimizi ara sıra evinde ziyaret eder, sık sık da okulda karşılaşırdık. Çok hareketli ve gayretliydi. Ezher'de Türk talebesinin çoğalmas ve onların hocası olması onun*

için yeni bir hayatın başlangıcıydı. Vatan hasreti birazda olsa giderilmişti. Hepimizin medarı iftihar idi." diye yazmaktadır. (*Büyükçınar*, 2/56)

Prof. Dr. Ali Özek, Hatı-

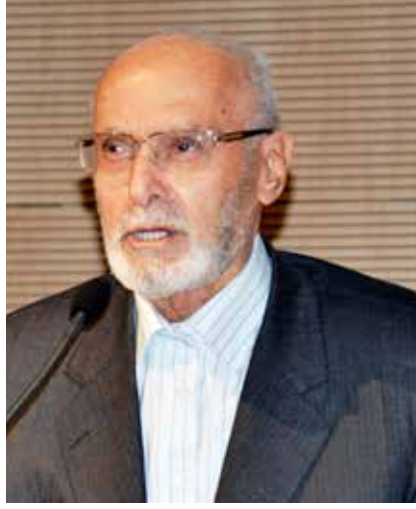

Muhammed Zahit el-Kevseri (1879-1951)

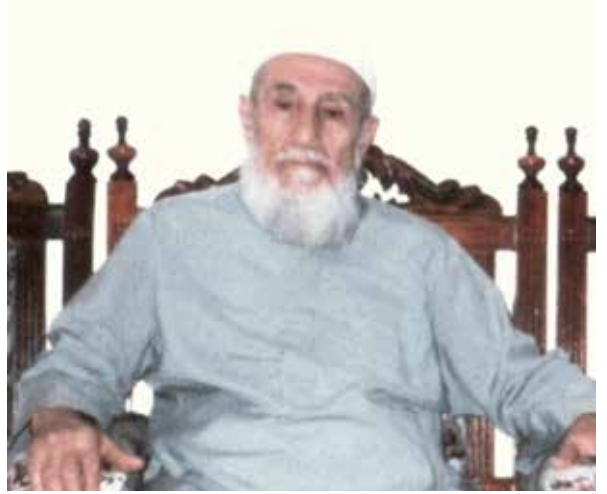
rat'ında onun "kendisinin velisi" olduğundan bahseder. Ali Özek, İzmir'den Kahire'ye geldiğinde Ali Zeki Efendi'yi bulduğunu ve kendisiyle çok ilgilendiğini söyleyerek: "Bu zat vaktiyle Ezher'e gitmiş, okumuş, orada müderris olmuş. 60 yaşlarında vardı... Mısır'ın "Cedide" diye bilinen semtinde otururdu. Burası Ezher'e biraz uzaktı. Zaman zaman arkadaşlarla beraber evine giderdik. Ziyaret esnasında bize bir şeyler ikram ederdi. Çok hoş bir insandı. Misafirperver bir ailesi vardı." demektedir.

Özek, Ali Zeki Efendi ile ilgili iki anısını da paylaşmaktadır. Onlardan biri şöyledir: Her yıl Ezher'de düzenlenen ve yabancı öğrencilerin Mısır Kralı Faruk'un huzurunda icra ettikleri törene Ali Özek'te katılmış ve onun konuşmasını bizzat Konyalı Ali Zeki Efendi yazmıştır. Bu konuşma çok beğenilmiş. Fakat kralın hediyesini almadan Mısır'da ihtilal olmuş ve kral yönetimden uzaklaştırılmıştır.

Ali Özek'in Ali Zeki Efendi ile ilgili diğer anısı ise şöyledir: Ezher'de okurken Tefsir hocası derste "Medarik" adlı tefsirden okutmaktadır. Her nasılda Ali Özek dersten kalmıştır. Türk öğrencilerin eğitimiyle yakından ilgilenen Ali Zeki Efendi'ye -Ezher'de okuyan her Türk öğrencisi gibi o da- müracaat ederek yardım ister. Ali Zeki Efendi onu Fişevi Kahvesi'ndeki yaşlı bir zata götürür ve ona Ali Özek'i çalıştırmasını söyler. Yaşlı zat bu teklifi kabul eder. Fakat Ali Özek geri dönerken (Kur'an-ı Kerim'in ge-

Prof. Dr. Ali Özek (1932)

Ali Ulvi Kurucu (1920-2002)

Dr. Nurettin Boyacılar (1934)

Ahmet Muhtar Büyükcınar (1920-2013)

niş açıklaması olan) tefsir dersini bir kahvehanede alamayacağını Ali Zeki Efendi'ye söyler. Ali Zeki Efendi kızgın bir şekilde elinde bastonla öğrencisi Ali Özek'in üzerine yürür ve bu dersi almasın sağlar. Ali Özek kahvehanede ders alır. Hocadan "Medarik" ile birlikte "Keşşaf", "Ebu Suud" gibi tefsirlerden özel ders alır. Bununla kalmaz aynı zamanda hocanın çay paralarını ödediği gibi nargile paralarını öder. Aldığı ders sayesinde tefsir dersinden geçen Ali Özek bu kimsenin âlim biri olduğunu ve Ezher'den emekli bir hoca olduğunu ifade eder. (Özek, 73-75)

Ali Ulvi Kurucu ise Hatıralarında Konyalı Ali Zeki Efendi'yi "Müderris Rasim Efendi'nin yeğeni" diye tanıtmaktadır. Yozgatlı İhsan Efendi'yi anlattığı bölümde İhsan Efendi'nin bir oğlu olmuş onun adının ne olması gerektiğini Ali Zeki Efendi'ye sor-

muştur. Ali Ulvi Kurucu, Ali Zeki Efendi'den: "Konyalı müderris Rasim Efendi'nin yeğeni, (Yozgatlı İhsan Efendi'nin) eski talebelik arkadaşı Ali Zeki Efendi... " demektedir. (Kurucu, 1/352)

Prof. Dr. Abdülkadir Şener ise onun "1954 yılında Mısır'da vefat eden Osmanlı devletinin son şeyhülislamı Mustafa Sabri Efendi'nin damadı" olduğu söylemektedir.

Mustafa Sabri Efendi, hocası Gümülcineli Asım Efendi'nin (v. 1911) kızı Ulviye Hanım'la evlenmiştir. Bu evliliklerinden İbrahim Sabri (1897-1983) adında bir oğlu ile Sabiha ve Nezahat (v.1986) adlarında da iki kızları olmuştur. Ali Ulvi Kurucu *Hatıralar*'ında "Sabri Efendi Damadı Nasıl Seçti" bölümünde "Konyalı" olduğundan bahsetmeden ve "Ali" ismini zikretmeden Mustafa Sabri Efendi'nin küçük kızını "Zeki Efendi'ye nasıl verdiğini" anlatmaktadır. İstanbul Darülfünun Dinler Tarihi hocalarından olan Zeki Efendi, "İslam'ın Diğer Dinlere Üstünlüğü" konusunda bir konferans vermiştir. Bu konuşmada Şeyhülislam Mustafa Sabri de mevcuttur. Zeki Efendi'nin konuşması çok hoşuna gitmiştir. Bu konferansta bulunan Elmalılı Hamdi Efendi'ye konferansı veren Zeki Efendi'yi tanıyıp tanımadığını sorar. Oda tanıdığını çok faziletli ve dindar bir genç olduğunu söyler." Evli mi bekâr mı?" diye sorması üzerine Elmalılı Hamdi Efendi : "Bekârdır, ama evlenecek imkânı yoktur. Fakir bir ailenin çocuğudur. Dul bir annesi vardır." der. Mustafa

Sabri Efendi: “Bizim küçük kızı kendisine versek nasıl olur? Razi olur mu?” deyince Elmalılı Hamdi Efendi bunun çok uygun olduğunu söyler. Fakat Sabri Efendi bir “şeyhülislam”, hanımı ise “ulemadan meşhur Gümülcineli Asım Efendi’nin kızı”dır. Bu evliliği Sabri Efendi’nin Hanımı Ulviye Hanım nasıl karşılayacaktır? Mustafa Sabri Efendi bunun da çözüm yolunu bulur ve oğlan evinin bütün masraflarını gizlice karşılayarak düğünü gerçekleştirir. (*Kurucu*, 2/85-87)

1963’e kadar Ezher’de okuyan Dr. Nureddin Boyacılar ise “*Bir Ömür Böyle*” geçti adlı Hatırat’ında Ezher’deki Hocası “Konyalı Ali Zeki” hakkında şunları yazmaktadır:

“Bizden çok önceleri Ezher’e gelen hocamız Ezher’deki tahsilini bitirmiş alimiye (doktora) diplomasını almaya hak kazanmış ve “Ezher Ma’hed el-Kahire” adlı orta ve lise okuluna hoca tayin edilmiş. Bu okul Mahed el-Busus’tan daha seviyeliydi. Ali Efendi, cübbe ve sarıklı olarak dolaşan, yumuşak huylu, talebelerle yakından ilgilenen bir büyüğümüz idi. Şeyhülislam (Mustafa Sabri Efendi)’in kızı ile evlenmiş ve ondan çocukları olmuştu. Hocamızın çok yumuşak huylu olmasını fırsat bilen talebeler hoca maaş aldığı anda beklerler ve kendisinden borç para isterlerdi. Güya gelecek aybaşında (Ezher vakfından) burslarını aldıklarında ödeme vaadiyle. Ne gezer 2 ay, 3 ay geçer, ödeyen yok. Hoca bir şey söyleyemez. Sonunda ay ba-

şında hanımı onunla gelmeye ve maaşını beraber almaya başladı. Tabii talebelerde havalarını aldılar. Okulda talebelerden Ömer Biçer ve Ali İhsan Okur kardeşlerimiz hocamızın işrafı(yardımları) altında okuyup mezun oldular. Hocamız (Kahire’de) kendine ayrılmış aile mezarlığına defnedildi.” (*Boyacılar*, 126)

Ali Zeki Efendi’nin vefatı konusunda Ali Ulvi Kurucu ise şunu anlatır:

“Sabri Efendi’nin damat edindiği Zeki Bey Mekke’den döndükten sonra Romanya’da sürgün çileleri içinde dertlenip yokluktan üzüntüden verem olup vefat etmişti. İçli bir genç olan merhuma çekilen sıkıntılar çok tesir etmiş o imkânsızlıklar içinde tabii orda bir iş yapmadığı için: “Biz Efendi’ye yük oluyoruz” diye hanımına dertlenirmiş. Hassas insan o hicrana dayanmamış hastalanıp vefat etmiştir.” demektedir.(2/88-89)

Burada, yukarıda anlatılanlardan izah edilmesi gereken bir durum karşımıza çıkmaktadır. O da şudur: Mustafa Sabri Efendi’nin damadı olan ve Konyalı olan iki tane “**Zeki Efendi**” karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri 1940 yılından önce vefat eden Zeki Efendi ile 1960’li yıllarda Ezher’de hoca olan **Konyalı Ali Zeki Efendi**. Acaba bunlar farklı biri midir? Yoksa aynı kişimidir?

Bu durumu öğrenmek için -Ali Zeki Efendi’nin öğrencilerinden olan ve hatıralarında ondan bahseden- Konya Selçuk Dini

Yüksek İhtisas Merkezi emekli hocalarından olan ve Konya’da ikamet eden ulemadan **Dr. Nureddin Boyacılar** Hocamıza sormaya karar verdim. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Murat Şimşek beyin tavsiyesi ile Nureddin Boyacılar Hoca’dan randevu aldık. 26 Kasım 2014 günü Doç. Dr. Murat Şimşek ile beraber Nureddin Boyacılar Hocamızı Meram’daki evinde ziyaret ettik ve durumu anlattık. Hoca hatıralarında Ali Zeki Efendi ile ilgili anlattıkları şeyleri aynen anlattı ve önemli bir konuyu da düzeltti:

“Konyalı Ali Zeki Efendi, Mısır’da evlendi. Hanımı Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendinin kızı değil, onun himayesinde yetişen bir kızdı. O hanımdan Konyalı Ali Zeki

Efendi’nin çocukları da oldu. Konyalı Ali Zeki Efendi 1959-60 yılında Mısır-Kahire’de vefat etti. Cenazesinde ben de bulundum. Onu Mustafa Sabri Efendi’nin kabrinin yanına defnettik.”

Allah rahmet eylesin...

KAYNAKLAR:

- Ahmet Muhtar Büyükçınar, Hayatım İbret Aynası, I-II, İzmir 2006.
- M. Ertuğrul Düzdağ, Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-1, 14. Baskı, İstanbul, 2014.
- Mahfel, Muharrem 1343/Ağustos 1924, cilt 5, Sayı: 51, Sayfa: 51-52.
- Mahfel, Şevval 1342/Mayıs 1924, cilt 4 Sayı: 48, Sayfa:125-216.
- Mahfel, Şevval 1343/Nisan 1925, Sayı: 60, Sayfa: 235-236.
- Mahfel, Cemadiyelevvel 1342/Kasım 1924, cilt 5, Sayı: 55, Sayfa: 129-131.
- Nurettin Boyacılar, 26 Kasım 2014 tarihli görüşme.
- Nurettin Boyacılar, Bir Ömür Böyle Geçti, Hayatım Ve Hatıralarım, Konya, 2013.
- Ramazan Yıldırım, Medreseden Üniversiteye Ali Özek, Hatıralar, İstanbul 2012.

Mustafa Sabri Efendi’nin Kahire’de bulunan Gafir Kabristanı’ndaki mezar şahidesi

*Hüve’l-Bâki
İşte zâir, bu yerde medfûndur,
Bir büyük kahraman ki pür-hûndur,
Düşdü leylâ-yı Hakk pişinde şehid
Ona zaten ezelde vurgundur.
Aşk-ı Rahmân’a cân fedâ etdi,
Gerçi dünya vefâda pek dündür.
Dîn-i İslâm için mücâdelede,
Ona bir kasf-i karîn meftûndur.
Hakk’ın ilhâmıdır derin ilmi
Sanki ilm-i ledünlü meşhûndur
Türk’de kaldıysa Müslüman nâmı
Ona İslâm nâmı medyûndur
Şeyhü’l-İslâm Mustafa Sabri
Fikri uğrunda öldü memnundur
Dese hâtif değerdî memlekete:
Her yasından bu matem eفزûndur
Bir gelip çıktı sâl-i târihin
O senin en güzide oğlundur.
Lillahi’l-Fatiha
Sene 1373*